

VOJTECH BORECKÝ. KRESBY-TÚŽBY, 1930-1947

(videoprojekcia, prednáška)

УДК 76.(477.87/437.6)

Paed Dr. Daniela KAPRÁĽOVÁ

Анотація. У статті вперше представлено низку творів видатного закарпатського художника Адальберта Борецького, які на сьогодні маловідомі для українського мистецтвознавства.

Ключові слова: Адальберт Борецький, графіка, начерк, натура, етюд.

Človek našej doby je pohltentý množstvom informácií a s ťažkosťou sa v nich orientuje, vyberá a prehodnocuje. Na samého seba mu ostáva stále menej času. S týmto stavom sa vnútorne akosi nemôže zmieriť a tak sa pokorne začína vracat' sám k sebe. Začínajú ho zaujímať tie najosobnejšie ľudské prejavy: denník, skicár, autobiografie, pamäti ..., kde často cez intimitu subjektu, cez kresbu a text je vyrozprávaná celá dejinná udalosť. Denníky skíc a štúdií Vojtecha Boreckého sú toho dôkazom.

Vojtech Borecký sa narodil v roku 1910 v dedinke Ubľa (okres Snina). Do roku 1920 navštevuje Ľudovú školu v rodnej obci. V rokoch 1920–27 študuje na Reálnom gymnáziu a následne v rokoch 1927 – 1931 v Učiteľskom ústave v Užhorode. V 30-tich rokoch navštevuje Večernú školu kreslenia (1928–32) u A. Erdelyiho a J. Bokšaya. Pritom učí v Ľudovej škole vo Veľkej Kopani (1931–34), vykonáva vojenskú prezenčnú službu v Pardubicách (1934–36), učí v Meštianskej škole v Korolevi nad Tisou (1936–38) a na Ľudovej škole vo Veľkom Byčkobe (1938–45). Do roku 1964 žije ako výtvarník v slobodnom povolání a následne sa sťahuje na Slovensko do Košíc za svojou rodinou. V roku 1990 zomiera. Výstava z jeho pozostalosti vo Východoslovenskej galérii v Košiciach sa v priebehu týždňa rozpredá.

Počas štúdií v 80-tych rokoch na Pedagogickej fakulte v Prešove som o Vojtechovi Boreckom vedela, že je predstaviteľom socialistického realizmu, krajinár a maliar zátiší. Náhoda však chcela, aby som tento názor zmenila. Návšteva ateliéru tesne po jeho smrti, ako pracovníčky Vihorlatského múzea v Humennom, nájdenie dvanástich skicárov plných kresieb (skicár A4, 100 až 500 listov), ohúrenie jeho kresbou bolo príčinou, že som sa začala o autora viac zaujímať.

Kresba je plošný lineárny záznam kresliacim nástrojom. Je jednou z najstarších výtvarných prejavov človeka a najintímnejšou formou vyjadrenia umelca. Vzniká spontánne, preto v nej nájdeme všetko, čím autor prechádzal z hľadiska tvorby i myslenia. Sú to prvotné, intuitívne záznamy a nápady. Kresba je najkrajšia práve pre svoju holú podstatu. Je ideou prvotného pocitu. Kresba určite nie je slúžkou, ako sa často stretávame s jej charakteristikou. Naopak. Je samostatným a stále častejšie stretávacím sa výtvarným vyjadrovacím prostriedkom. Úžasná je v tom, že ponecháva veľkú slobodu predstavivosti tak pre autora ako aj diváka. «Dobrá kresba pochádza zo skrinky ducha», vraví Tintoretto. «Kresba je báseň nepreložiteľná v prózu, myšlienka bez slov...» Touto chválou kresby, týmito myšlienkami vynikajúceho českého umelca Emila Fillu by som chcela začať rozprávanie o kresbách Vojtecha Boreckého, ktoré som pomenovala Túžby.

Túžby sú vždy krásne a plné očakávania. Obdobie rokov **1930-1947**, keď kreslené štúdie vznikali, bolo pre mladého Vojtecha obdobím nepokojnej nedočkavosti, vízií, túžob a veľkej explózie umeleckej tvorivosti. V takejto atmosfére autorových umeleckých snažení vzniká Spolok výtvarných umelcov Podkarpatskej Rusi, členom ktorého sa stáva aj V. Borecký. V tom období Vojtech navštevuje Večernú školu umenia, členovia ktorej tvorili voľné zoskupenie mladých talentovaných výtvarníkov (Kontratovič, Kocka, Manajlo, Doboš, Kašay, Hric, Dvan...) a pedagógov (Erdelyi, Bokšay), ktorí neuznávali akademické vyučovacie praktiky a uprednostňovali silu individuality, silu myslenia, originalnosť maliarskeho jazyka. Uprednostňovali plenérovú maľbu, kde cez výtvarné štúdie sa snažili zachytiť krásu prírody, spoznávať ľudí a vnímať génia loci Podkarpatskej Rusi. Vojtech Borecký zrejme vnútorne cíti toto poslanie hľadania. S pokorou a sebaovládaním študuje figurálne kompozície, krajinu, zvieratá. V jeho kresbách, ktoré maľuje na jedno nadýchnutie, je toľko energie, nasýtenosti, akejsi erotickej dusnosti prepojenej s obrovskou hnacou silou a dynamikou.

Jeho maliarska zanietenosť, túžba po dokonalosti, romantické vízie, duchovná spriaznenosť s učiteľom A. Erdelyim vybičuje Vojtecha k maximálnej pracovitosti. Veľa kreslí a maľuje. Každý deň nakreslí **28 figurálnych skíc**. Tieto kresby sú krásne nielen samy o sebe, ale hlavne svojou mladistvou úprimnosťou, pravdivosťou a citom, ktoré vyžarujú.

Celostránkové štúdie mladých, krásnych mužských a ženských tiel, milencov, anjelov, karpatských madon, ukrižovaného, portrétov.... odrážajú autorovu bytostnú podstatu. Opája sa krásou, silou a vitalitou mladých tiel. Cítiť z nich Michelangelov energický nepokoj, Rodenovu impresiu okamihu, El Grecovu monumentálnosť a hlavne autorovo zaujatie až ohúrenie motívom. Jeho línia je energická, expresívna a emotívna. Podľa slov rovesníka Boreckého, Pavla Čičvaka: *«Béla kreslil tak ľahko, ako my píšeme»*. Temperament voľných arabesiek je spoetizovaný «fluidom hmly» vytvorenej prstom rozotrenou, zoslabenou líniou. Autor nie iba kreslí, ale zároveň akoby modeloval. Znovu zhmotňoval nehmotné, ale už na inej energetickej a vizuálnej úrovni. Autor kreslí mäkkou ceruzou, ale i tušom, rudkou, suchým pastelom či kresbu koloruje akvarelom.

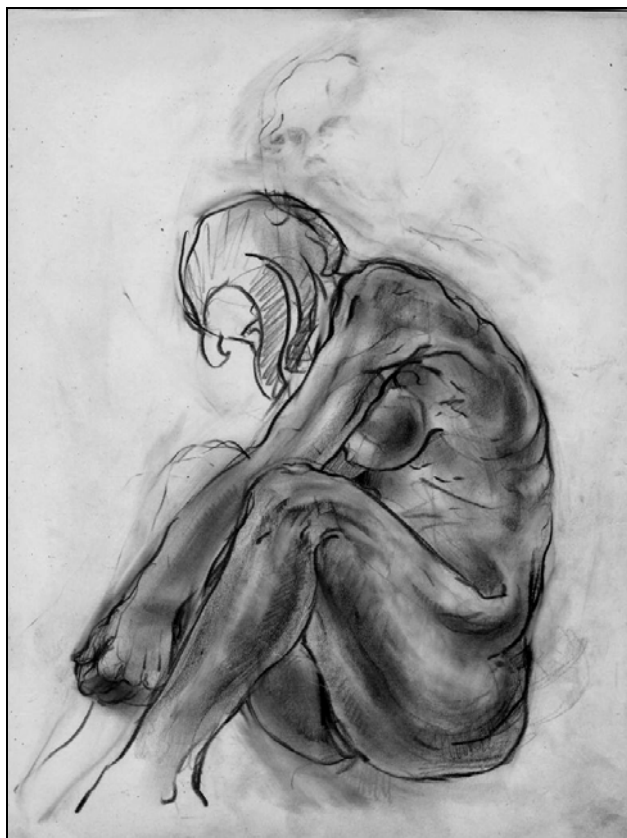
Pod kresbami často nájdeme útržky textov, poryvov umelcovej mladej duše: *«noci bezsenné, noci bez myšlienok; pretrhnúť tok slz; srdce, ty nemáš pokoja; valčík blázna»*. Kreslí alegórie riek, dni, ale i náčrty ilustrácií k básni o láske a túžbach mladého maliara. S pokorou a sebaovládaním študuje figurálne kompozície, ktoré sa stávajú pre Boreckého akýmisi divadelnými postavami jeho citových hier. Z nich potom v spojení s krajinou a zvieratami vytvára expresívne maľby, v ktorých zanecháva obrovské psychické vypätie, ktoré spätne vyvoláva nádherné duchovné uvoľnenie.

V rokoch 1934–36 maliar vykonáva vojenskú službu v Pardubiciach, študuje na vojenskom jazdeckom učilišti. Každú chvíľu cestuje do Prahy, oboznamuje sa s dianím Českého výtvarného umenia (Švabinský, Nowak, Preisler...) Od svojho učiteľa Adalberta Erdelyiho dostáva odporúčanie pre ďalšie štúdium výtvarného umenia napísané v skicári.

Citujem: «Ja dole podpísaný, potvrdzujem, že Béla Borecký, narodený 14. novembra 1910 v Ubli bol mojím žiakom v rokoch 1927-1931. Vo výtvarnom umení prejavoval také výnimočné nadanie, že žiadam o jeho bezpodmienečnú podporu ako jedného z najvýraznejších talentov medzi výtvarníkmi Karpatskej Rusi. Navyše v záujme výtvarného umenia na Karpatskej Rusi považujem za svoju vrcholnú povinnosť ako predsedu Spolku výtvarných umelcov v Zakarpatsku žiadať o jeho všestrannú podporu na najvyššom stupni.»

Užhorod 4. augusta 1937

Adalbert Erdelyi

Bravúrnosťou a emocionalitou kresieb v skicároch bol pozitívne prekvapený maliar V. Nowak, ktorému brat Vojtecha, Štefan Borecký, kresby ukázal, kvôli štúdiu na AVU v Prahe. V Životopise akademického maliara V. Boreckého píše: «Profesor AVU v Prahe Vilém Nowak, po vzhliadnutí kresieb odhovára mladého Boreckého od vstupu na školu. Odôvodňuje to tým, že jeho talent a silná individualita by mohla byť ovplyvnená (narušená) tunajšími vyučujúcimi.»

Mladého Vojtecha tieto slová ešte viacej zaväzujú výtvarne a remeselne sa vzdelávať. Borecký bol majstrom figurálnych kompozícií. Kreslí lyricko-epické výjavy plné expresívneho náboja tematicky sa viažuce k dedinskému životu na vrchovine. Hymnický poetizuje, idealizuje krajinu i človeka v nej.

Po 2. svetovej vojne ďalšie osudy Boreckého sú poznačené psychologickým vydieraním politickej nomenklatúry Sovietskeho zväzu, tvorivou neslobodou, materiálnymi problémami, ktoré ho donútili presťahovať sa na Slovensko. Maliar popretrhával vzťahy s rodným Zakarpatskom, čo spôsobilo elimináciu sily motivácie, umŕtvilo to duchovne národné, to, čo bolo pre tohto umelca bytostne primárne. Kresby z neskoršieho obdobia sú remeselne bravúrne, ale bez vyžarovania a expresívnej sily. Potvrdzujú to aj vyjadrenia V. Mykytu: «Je to tragédia Zakarpatska, že Borecký

odišiel, tak veľmi mu rozumel a miloval ho», či A. Dunczáka: «Zo Zakarpatskom popretrhával národné korene, ale tu na Slovensku ich nezapustil.»

Umelec nie je schopný vložiť do svojho diela žiadne vyššie hodnoty než aké zodpovedajú kvalite, duchovnej hĺbke a čistote celej jeho osobnosti. To všetko neprichádza samo od seba, ale je tu potrebná výchova, sebavýchova a hlavne poznanie založené na cieľavedomom úsilí. S touto myšlienkou by som skončila rozprávanie o umelcovi Vojtechovi Boreckom, ktorý mi zmysel týchto slov pomohol precítiť.

LITERATÚRA

1. Zatloukal, J., Dr.: U výtvarníkov na Podkarpatskej Rusi, Podkarpatská Rus, Bratislava, 1936
2. Borecký, L., Dr.: Podkarpatská Rus, Spomienky na poloninské matky, 5-6/2000
3. Bokšay, J., (Zatloukal, J., Dr.: U výtvarníkov na Podkarpatskej Rusi, 1936)
4. Aba, J.: Uj Magyar, Karpatalja festomuvészete, Košice 1949, IV. zväzok, s. 96
5. Mykyta, V., ak. mal.: Zaznamenané zo spomienok, Užhorod, 1999
6. Dunczák, A., ak. mal.: Zaznamenané zo spomienok, Košice, 2000
7. Čičvak P.: Zaznamenané zo spomienok, Košice, 2000
8. sk.wikiquote.org/wiki/Kresba

VOJTECH BORECKÝ. KRESBY-TÚŽBY, 1930-1947

(videoprojekcia, prednáška)

Paed Dr. Daniela KAPRÁĽOVÁ

Annotation. *The paper presents a series of works by prominent Transcarpathian artist Adalbert Boretsky who is currently little known to the Ukrainian art.*

Keywords: *Adalbert Boretsky, graphic, drawings, temper, sketch.*